

2007 végén felkérést kaptam a VOSZ –tól, írjam meg a szervezet alakulásával kapcsolatos emlékeimet egy kiadvány részeként, amely a VOSZ történetéről szól. A tematikus cím

„Kritikus évek a rendszerváltás küszöbén”

volt. Az írást elkészítettem, a dokumentum tudtommal nem került kiadásra. Miután nem volt semmilyen jogi megállapodás, megkötöttség az írás jogi státuszáról, úgy gondolom éppen ideje a közreadása.

Íme...

Amikor 1981 –ben Marjai József miniszterelnök-helyettes úr levelet írt a Magyar Kereskedelmi Kamarának valószínűleg nem gondolta, hogy ezzel a VOSZ megalakulásának kényszerpályáját indította el. A levélben arra kérte, szólította fel az MKK vezetését, célszerű lenne az újonnan alakuló kisvállalkozásokról szóló 1981 ben megjelent törvény szerinti magánvállalkozók érdekképviselőt, tömörítését is felvállalni¹. Ennek következtében jött létre a kisvállalkozói tagozat, amelynek először elnökségi tagja, majd társelnöke később – fennmaradásáig – elnöke lettem.

A kisvállalkozói tagozat 1987 –re már a gazdasági közélet elfogadott, elismert szereplője lett azzal együtt, hogy mint szervezet nem volt önálló, csak mint egy tagozat működött az időközben Magyar Gazdasági Kamarává (MGK) alakult, bejegyzett társadalmi szervezetben. A Kisvállalkozói tagozat tulajdonképpen, jól megvolt az MGK –ban: nem volt gondunk tagdíjra, infrastruktúrára, jogi megfelelésekre. Működésünket a politika sem próbálta befolyásolni, jóindulatú lekezeléssel „engedték” csinálnunk a dolgunkat, hiszen kezdetben – az adott társadalmi keretek között – fő célunk az volt, érjük el a kis és magánvállalkozók jog-egyenlőségét a gazdaság más szereplőivel. 1987 végére, regisztrált tagjaink száma meghaladta a 3000 szervezetet. Ebben az évben kilenc ankétot tartottunk, amelyeken a megjelentek száma átlagosan a 600 fő körül mozgott. A tagozat elnöksége ebben az időben két fő irányban látta időszerű aktivitásának területét. Az egyik a tagság – és a tagságon kívüli magánvállalkozói kör – lehetőleg naprakész informálása a gazdasági szabályozás és a piaci folyamatok aktuális kérdéseiről, a másik az érdekérvényesítés minél eredményesebb módjának és módszereinek megteremtése. Ez utóbbi egyik eleme volt az önálló érdekképviselő létrehozásának elérése is. Erre vonatkozóan 1987. február 27. én hozott határozatot az elnökség, a „kisüzemi vállalkozások továbbfejlesztésére” vonatkozó határozatának egyik pontjaként:

„10. Szükséges megteremteni a lehetőségét – a kisüzemi termelésben tevékenykedő réteg sajátos szempontjaira figyelemmel – az érdekképviselő rendszernek akár egyesületi formában, akár önálló társadalmi szervezatként.”

Ahhoz, hogy ma megérthessük ennek a nyakatekert, homályos mondatnak az értelmét be kell azonosítani az adott pillanatban jellemző országos politikai - társadalmi folyamatokat, valamint a jogi szabályozás helyzetét.

Ebben az időben úgy tűnt a társadalom egészében a változásokat keresők, akarók két eltérő politikai stratégia köré csoportosultak. Az egyik – a polgári radikalizmus hagyományaival összhangban – illegális akciókban (szamizdatok kiadása, aláírásgyűjtések), polgári engedetlenségben (kisebb tüntetéseken) öltött testet: céljuk a *hivatalos ideológiával párhuzamos*, azzal szembe forduló másik, alternatív politizálás megteremtése volt. A „belső ellenzék” ezzel párhuzamosan, de számtalan személyi és aktivitásbeli átfedéssel, inkább a *„hivatalos”, keretek tágításában* látta a hatékony „ellenzéki” politizálás lehetőségét.

1987. szeptember 27. -én volt az első lakitelek –i találkozó. Erre az időpontra datálják az MDF (és a szervezett politikai ellenzék) megjelenését is. Az összejövetelen több mint 180 résztvevő volt. Ezt követően 1988 januárja és májusa között – több alkalommal – a fővárosi Jurta Színházban politikai fórumok rendezésére került sor, alkalmanként 500-800 fős hallgatósággal.

Később az MDF mint mozgalom hivatalos zászlóbontására is egy lakitelek -i találkozó keretében került sor, 1988. szeptember 3-án, mintegy 400 fő részvételével. Ebben az időszakban erősödött fel a dunai vízlépcső építése elleni akciók sorozata is.

¹ Erről később a Gazdasági Bizottság határozatot is hozott (102.087/1981 számú, 4/c pont)

A rendszerváltás gondolata azonban akkor még fel sem merült, a kisvállalkozók érdekeinek érvényesítését a „hatalommal” való együttműködésben láttuk elképzelhetőnek.

Az akkori jogi szabályozás a „hivatalos érdekképviselő” -i tevékenységet társadalmi szervezet keretében határozta meg. Társadalmi szervezet „besorolást” olyan, az egyesületi törvény keretei között szabadon szerveződő, csoportosulás kaphatott amely érdekképviselői tevékenységét jogszabály mondta ki. Erre adott pillanatban nem volt esélyünk. Maradt tehát az egyesület szervezésének útja és a „kvázi” érdekképviselő ellátása². Az Elnökségi vita során az az álláspont alakult ki, kezdjük meg az egyesület szervezését, de ne zárjuk ki/le a társadalmi – érdekképviselővé történő átalakulást sem. A létrehozásra egy éves határidőt állapítottunk meg.

Abban az időben az anketók több százas részvételi megjelenését sokszor használtam fel egy egy stratégiainak tűnő kérdés, informális – közvélemény kutatási, illetve önellenőrzési célú – szavazásra is. Ezt a kérdést is feltettem vélemény nyilvánításra és a jelenlévő mintegy 800 fő elsöprő támogatása megerősített abban, jó irányba haladunk.

Az előkészítő munkának több vonulata volt. Egyik irány a Kormányzat és a párt szerveivel történő egyeztetésben merült ki, a másik a jogi megfelelés, a formai és belső szabályozási keretek kidolgozása. Ebben oroszlán része volt az elnökség jogásztagjának Dr. Winkler Máriának. A folyamatos működés a tagsággal való napi kapcsolattartás fenntartása az információk és szervezés feladatainak „aprómunkái” a tagozat titkárának Tamás Józsefnek feladatát képezte. Az ő lelkes és áldozatos munkája nélkül valószínűleg nem lettünk volna sikeresek a VOSZ megalakításban és a beindulás gondjainak megoldásában. Végül is 1988. február 20. -ra kitéztük, meghirdettük az alakuló közgyűlést, az akkor még létező MOM Kultúrházának összes termeiben.

Az eredeti, betervezett alapszabály szerint Kis és Magánvállalkozók Országos Szövetsége néven jegyeztük volna az egyesületet, de a közgyűlésen egy hozzászólás nyomán a jelenlévők elsöprő többséggel – a jelenlévő MSZMP KB osztályvezetőjének „intó” szavai ellenére – a tényleges helyzetet egyszerűbben és tökéletesebben, előremutatóan kifejező Vállalkozók Országos Szövetség (VOSZ) mellett voksoltak. A közgyűlés és a szavazások egymásutánja jól szervezeten, flottul, forró hangulatban zajlott. Akik ott voltak – és bízom benne, hogy ilyenek még sokan vannak – biztos még ma is jólesően emlékeznek arra a forradalmi lelkesedéstől áthatott, a Magyar vállalkozók történelmi pillanatát jelentő eseményre. Így tehát megalakult Magyarországon a II. Világháború utáni első önkéntesen és szabadon szervezett vállalkozói érdekképviselő.

Az alakulás ünnepe után a hétköznapi munkája következett. Székhelyet, bankszámlát, infrastruktúrát kellett a semmiből előteremteni. Egy ideig, kb. fél évig az MGK székházában maradhattunk, maradhattunk volna ugyan tovább, de úgy döntöttünk, jobb ha a függetlenségünknek formális jegyei is vannak... Az azonnal jelentkező kiadásokra hitelt vettünk fel, bízva tagságunkba, hogy az elfogadott tagdíjat mindenki időben megfizeti. Az első évben pénzügyi nehézségeink gyakorlatilag nem voltak. A törlesztő részletekre és a működés mindennapi költségeire folyamatosan volt fedezetünk. A munka az új keretek között beindult és a korábbiakhoz képest változatlan lendülettel folytatódott.

Már korábban fontos és hangsúlyos felismerés volt, hogy a kis-magán vállalkozók helyzete nem azonos a nagy, pláne múlt századi cégek helyzetével. Az alapvető különbség abban mutatkozik meg, hogy a kis cégek, vállalkozók jellemzően főleg az indulási, alapítási befektetések tekintetében nem csak pénzügyi, hanem egzisztenciális kockázatot is vállalnak. Másik különbség, hogy az optimális jövedelmezőséghez szükséges üzem nagyság és piaci részesedés eléréséhez szükséges költségek gyakran nem teszik lehetővé vagy korlátozzák a személyes, családi megélhetési feltételek biztosítását a vállalkozás bevételeiből. Ezeknek a jellemzőknek az elismertetése a gazdasági szabályozásban az érdekképviselő legfontosabb terepe kellett, hogy legyen. Ezeket a célokat ugyan következetesen képviseltük, de meglehetősen korlátozottan tudtuk nekik megfelelni. Az persze más kérdés – és minden érdekképviselői munkánál felmerül – mennyivel lett volna rosszabb, ha nincs érdekképviselő. Az átütő sikerek hiánya arra volt visszavezethető, hogy az akkori magyar politikai elit viszonya a gazdasághoz meglehetősen ambivalens. Minden progresszív lépést több olyan kísért amely igyekezett a kedvező hatásokat eliminálni, nehogy politikai, vagy „morális” feszültség keletkezzen a „szegények és gazdagok” között.

² Jellemző a helyzetre, hogy a fenti jogi korlátozás csak az alakuló közgyűlésig bírt jelentőséggel, azt követően senki nem vitatta, firtatta a VOSZ érdekképviselői kompetenciáját.

Tisztán láttuk már akkor azokat a problémákat amelyek a mai napig jelen vannak a gazdaságban, illetve az egész társadalomban és sok olyan feszültséget okoznak amelyeket a rendszerváltáskori „Kerekasztal megállapodás” dilettantizmusa még tovább erősített. Alapvetően ilyen az állami szerepről alkotott elképzelés és az elsődleges elosztási viszonyok aránytalansága. Meggyőződésem, hogy a vállalkozó által megtermelt, realizált új értékből nem lehet a köz oltárán feláldozni a nagyobb hányadot, mert ez elveszi a kedvét mindenkinek a tisztességes munkától és a szabályok megkerülésére, áthágására serkent. Ezért, meggyőződésem, hogy semmiképp nem lehet/ szabad a vállalkozókat (állampolgárokat) elítélni, a felelőség azokat a jogalkotókat terheli akik ilyen helyzetet teremtenek.

Bár a Kisvállalkozói tagozat és most már a VOSZ vezetésében konkrét politikai szándékok, célok nem jelentek meg, a piacgazdaság felé történő nyitás lehetőségeinek szélesítése a vezetés tudatos tevékenységének részét képezte. Konkrét bizonyítékok találhatóak erre az 1988 –ban megjelentetett „Tizenkét hónap tükrében” című, „fehér könyv” jellegű kiadványban is.

Természetesen a VOSZ elnökségének figyelmét nem kerülték el a társadalomban forrongó folyamatok. Az elnökség Gál Levente elnökségi tagot kérte fel, bízta meg építsen ki kapcsolatot az alakulóban lévő ellenzéki szervezetekkel. Akkor úgy tűnt ennek az irányzatnak legjelentősebb szervezete az MDF lesz. A kapcsolat építés érdekében és álláspontjaink kölcsönös megismerésére informális találkozót szerveztünk két akkori vezető személyiséggel Csurka Istvánnal és Bíró Zoltánnal. A beszélgetés, bár jó hangulatú volt érdemi eredményt nem hozott. Ezek a politikusok alapvetően olyan elképzeléseket képviseltek amelyek az adott pillanatban inkább tűntek idealista ábrándnak, mint megvalósítható programnak. Ez jellemezte a gazdaságról alkotott elképzelésüket is, amelyet leginkább úgy lehetett definiálni mint olyan piacgazdaság amelyben a kommunizmus elvei érvényesülnek. Gyakorlatilag egy megbeszélésünk volt és nem láttuk értelmét további egyeztetésnek, akkor még számomra nem tűnt úgy, hogy ezekből az elképzelésekből politikai fordulatot generáló változások lehetnek.

A rendszerváltás tapintható közelségbe később, 1989. március 22. után került, miután a Független Jogász Fórum felhívására nyolc szervezet megalakította az Ellenzéki Kerekasztalt azzal a céllal, hogy az MSZMP -vel folytatott tárgyalásokon állapodjanak meg az új alkotmányos rendszer alapját jelentő, kompromisszumokban, a polgári demokráciába való békés átmenet feltételeiben. Ekkor a VOSZ már egy éve működött és az alakulást követő I. közgyűlést követő feladatokra koncentrált. Ezen időszak feldolgozása, értékelése azonban már egy másik dolgozat kereteibe tartozik.

Simsa Péter
Budapest, 2008.01.07.